

BOSNA HERSEK'TE ENDİŞELENDİREN GELİŞMELER

ERHAN TÜRBEDAR

SETA | PERSPEKTİF

KASIM 2021 · SAYI 322

- Bosna Hersek'te son aylarda yaşanan krizin sebepleri nelerdir?
- Dış aktörlerin krize yaklaşımları nasıl değerlendirilebilir?
 - Kriz karşısında Türkiye nasıl bir rol oynayabilir?

Bosna Hersek son aylarda savaş sonrası dönemin en ciddi siyasi kriziyle sarsılmaya başlamıştır. Krizin en büyük sorumlusu Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı'nın Sırp üyesi Milorad Dodik'in tehlikeli boyutlara varan ve Moskova yönetimi tarafından desteklenen milliyetçi ve bölücü siyasetidir. Dodik'in sorumsuz siyasi manevraları Bosna Hersek'teki barış ortamını tehdit etmekte, eski güvensizlikleri canlandırmakta ve şiddetin ülkeye geri gelebileceği yönünde endişe uyandırmaktadır.

On beş yıldır Bosna Hersek'i parçalama, ülkenin entitelerinden Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska, RS) için bağımsızlık referandumu düzenleme ve barışçıl yoldan ayrılma tehditlerinde bulunan Dodik, Cumhurbaşkanlığı üyesi olduktan sonra devlet kurumlarına karşı kademeli bir darbeyi anımsatan yıkıcı adımlar atmaya başlamıştır. Bu çerçevede Dodik, Bosna Hersek devletine ait yetkilerin RS'ye aktarılmasını talep ediyor ve RS'de paralel kurumların oluşturulmasını öngören yasal düzenlemeler hazırlıyor. Bosna Hersek Silahlı Kuvvetlerinin RS'deki kışlalmasına el koyacağını ifade eden Dodik, Batılı ülkelerin

olası müdahalesine karşılık ise “dostlarını” yardıma çağırarak tehdit ediyor.

Dodik'in bu yöndeki hamleleri Bosna Savaşı'na sona erdiren Dayton Barış Antlaşması'nın da yıkılması, böylece Bosna Hersek'te yirmi altı yıldır süren barışın ve kaydedilen bütün ilerlemelerin ortadan kaldırılması anlamına geliyor. Bosna Hersek Yüksek Temsilcisi Christan Schmidt'e göre Dodik'in durdurulmaması durumunda RS, Bosna Hersek'ten fiilen ayrılmış olacaktır.¹ Bütün bu gelişmeler içinde olumlu sayılabilecek haber ise Bosna Hersek'te yeni bir savaşın yaşanmayacağı yönünde mesajların verilmeye başlamış olmasıdır. “Yeni bir savaşın yaşanmasına ihtimal vermiyorum” şeklinde konuşan Dodik'in tehlikeli derecede ileri gittiğini kendisinin de farkına vardığını söylemek mümkündür.²

DAYTON SONRASI KAZANIM VE KRİZLER

21 Kasım 1995'te dönemin Bosna Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Hırvatistan cumhurbaşkanları

1 Samir Huseinović, “Rusija Ušutkala Christana Schmidta”, Deutsche Welle Bosnian, 3 Kasım 2021.

2 “Dodik: Neće Biti Rata, Šmit Laže”, *Pobjeda*, 10 Kasım 2021.

ERHAN TÜRBEDAR

Gazi Üniversitesi'nde lisans öğrenimini tamamlamasının ardından aynı üniversitede Balkanların iktisadi dönüşüm sürecine ilişkin yazdığı tezle yüksek lisans, Balkan ülkelerinin ulaştırma politikalarına ilişkin yazdığı tezle doktora derecesi aldı. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nda uzman ve kıdemli dış politika analisti görevlerinde bulundu. Hacettepe Üniversitesi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi ve Milli Savunma Üniversitesi'nde Balkanlar üzerine dersler verdi. Bölgesel İşbirliği Konseyi (RCC) ve SESRIC-İslam İşbirliği Teşkilatı'nda çeşitli görevler yürüten Türbedar halen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nde kıdemli danışman olarak görev yapmaktadır. İngilizce, Sırpça-Hırvatça-Boşnakça ve Arnavutça bilmektedir.

Alija Izetbegović, Slobodan Milošević ve Franjo Tuđman arasında Dayton Barış Antlaşması'nın parafe edilmesiyle Bosna'daki savaş sona ermiştir.³ Dayton Barış Antlaşması'nın biri kısa, diğeri de uzun vadeli olmak üzere iki temel amacı vardır. Kısa vadede savaşın durdurulması, ölümlerin ve yıkımların önüne geçilmesi amaçlanırken uzun vadede ise kalıcı barış ve istikrar için gerekli ortamın oluşturulması hedeflenmiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda günümüze kadar önemli başarılar elde edilmiştir. Yaşanan korkunç savaştan sonra barış ortamının tesis edilmesinin ne kadar zor olduğu dikkate alındığında –hangi açıdan bakılırsa bakılsın– Bosna Hersek'te önemli ilerlemelerin kaydedildiği ortadadır. Yirmi altı yıldır barış içinde yaşan Bosna Hersek'te hareket özgürlüğü eskisi gibi ülke çapında sağlanmış durumdadır. Bosna Hersek Anayasa Mahkemesinin 2000'de verdiği kararla Boşnaklar, Bosnalı Sırlar ve Bosnalı Hırvatlar ülke çapında kurucu halklar olarak kabul edilmiştir. Savaş yıllarında yıkılan Saraybosna tekrar bir Avrupa başkentine yakışan görüntüye kavuşturulmuştur. Bir zamanlar tamamen yabancı yardımlara bağımlı olan Bosna Hersek ekonomisi kendi ayakları üzerinde durabildiğini ispatlamıştır. Etnik ilişkiler de –temkinli olsa bile– adım adım düzelmiştir.

En önemlisi Dayton Barış Antlaşması sayesinde Bosna Hersek uluslararası alanda tanınmış sınırları ve toprak bütünlüğü ile bağımsız bir devlet olarak ayakta kalmayı başarmıştır. Antlaşma Bosna Hersek devletinin ve toplumunun yeniden bütünleşmesi için gerekli temelleri atmıştır. Günümüzde Bosna Hersek'in devlet düzeyinde üçlü cumhurbaşkanlığı, dokuz bakanlığı ve elli yedi diğerk devlet kurumu, ajansı, müdürlüğü ve enstitüsü bulunuyor.⁴

Öte yandan Dayton Barış Antlaşması'nın mimarı olarak kabul edilen Amerikalı diplomat Richard Holbrooke, Bosnalı Sırların kontrolündeki entitenin (RS) isminde

“cumhuriyet” (*republika*) kelimesinin yer almasına izin vermekle büyük hata yaptıklarını itiraf etmiştir. Holbrooke, Balkanlarda böyle bir kelimenin nelere yol açabileceğini ihmal ettiklerini belirtmiştir.⁵ Ayrıca Kosova'nın 2008'deki bağımsızlık ilanının etkilerinin Balkanlarda en çok hissedildiği ülkelerden biri Bosna Hersek olmuştur. RS baştan beri Kosova'yı kendi sınırları içinde tutmaya çalışan Sırbistan tarafından uluslararası topluma karşı bir koz olarak kullanılmıştır. Bundan cesaret alan RS yetkililerinin ayrılcıkçı açıklamaları ve Boşnak yetkililerin verdikleri sert cevaplar Bosna Hersek'te milliyetçiliğin bugüne kadar canlı kalmasına katkıda bulunmuştur.

Son on beş yıl boyunca Dodik, RS'ye bağımsızlık için halk oylaması hakkının tanınmasını defalarca talep etmiştir. Sırların Bosna Hersek içinde isteksiz yaşadığını ve bir devlet olarak Bosna Hersek'in kendilerine dayatılmış olduğunu açıkça ifade eden Dodik, Bosna Hersek'te yapılmaya çalışılan neredeyse bütün reformlara engel olmuştur. Prensipite Bosna Hersek'in AB üyeliğine karşı çıkmasa da Brüksel'den Bosna Hersek'i “bağımsız devletlerden oluşan bir birlik” olarak görmesini beklemiştir. Konuşmalarında “RS her zaman var olacak fakat Bosna Hersek devletinin var olup olmayacağı uluslararası toplumun tutumuna bağlı kalacaktır” mesajını veren Dodik, RS'nin bağımsızlığına izin verilecek bir uluslararası konjonktürün oluşmasını beklediğini göstermiştir.⁶

Dodik bunlarla yetinmeyerek Bosnalı Hırvatları da kendileri için ayrı bir entite talep etmeye teşvik etmiştir.⁷ Hırvatlar böyle bir şeye zaten çoktan razıdır. Örneğin dönemin yüksek temsilcisi Wolfgang Petritsch 7 Mart 2001'de “Bonn yetkileri”ni⁸ kullanarak ülke içinde bir Hırvat entitesi oluşturmaya çalıştığı gerekçesiyle Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığının Hırvat üyesi Ante

5 “Holbruk Priznao Gresku”, *Dnevni Avaz*, 20 Kasım 2006, s. 4.

6 Bu konuda bkz. Erhan Türbedar, “Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Sırbistan, Bosna Hersek ve Makedonya'ya Etkileri”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 14, Sayı: 1, (2008), s. 23-55.

7 “Dodik za Hrvatski Entitet u BiH”, *Hina*, 16 Ocak 2007.

8 Dayton Barış Antlaşması'nın hükümlerinin uygulanmasının takibi için kurulan Barış Uygulama Konseyi (Peace Implementation Council, PIC) Aralık 1997 tarihli Bonn toplantısında Bosna Hersek yüksek temsilcisine yasal yükümlülüklerle ve Dayton Barış Antlaşması'na uymayan yetkilileri görevlerinden alma ve Bosna Hersek'e gerekli görülen yasaları dayatma yetkisini tanımıştır. Yüksek temsilcinin 1997'de genişletilen bu yetkileri kısaca “Bonn yetkileri” olarak biliniyor.

3 Resmi adı Bosna Hersek'te Barış için Genel Çerçeve Antlaşması olan bu antlaşmanın metni için bkz. “The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina”, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, 21 Kasım 1995, <https://www.osce.org/files/f/documents/e/0/126173.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2021).

4 Alen Jazić, “Polovina Građana BiH na Državnom Budžetu”, *Al Jazeera Balkans*, 13 Ağustos 2017.

Jelavić'in görevine son vermiştir. Günümüzde Dodik ile Bosnalı Hırvat lider Dragan Čović arasında bir ittifak kurulmuş olup Boşnaklar adeta yalnızlaştırılmış durumdadır. Özellikle son iki yıldır Dodik ile Čović'in el ele vererek Zagreb, Belgrad ve Moskova'daki çeşitli toplantılarda Bosna Hersek'in geleceğini görüştükleri biliniyor. Čović'in Dodik'in Bosna Hersek'te istikrarı bozan bir unsur olmadığını vurgulayan sözleri⁹ de Dodik'in faaliyetlerinin Bosnalı Hırvatlar tarafından sessizce desteklendiğini gösteriyor. Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığına kendi üyelerini seçemediklerinden yakınan Bosnalı Hırvatların asıl hedefi Bosna Hersek'te hazırlanması gereken yeni seçim yasası üzerinden¹⁰ kendileri için dolaylı yoldan ayrı bir entite elde etmektir.¹¹ İşin ilginç tarafı RS içindeki muhalif partiler Dodik'in yıkıcı hamlelerine karşı çıkarken Hırvatlar arasında üçüncü entite beklentisine muhalefet eden hiçbir parti yoktur.

Nisan 2021'de medyaya sızan ve Bosna Hersek'in bölüştürülmesini öneren gizli belge (*non-paper*) hem Dodik'i hem de Čović'i siyasi hedeflerine ulaşmak doğrultusunda ümitlendirmiş olsa gerektir. Belgede RS'nin büyük bir bölümünün Sırbistan ile birleştirilmesi, Bosnalı Hırvatların kontrolündeki toprakların ya Hırvatistan ile birleştirilmesi ya da özel statüye kavuşturulması, Boşnaklara ise Bosna Hersek'in küçük bir kısmının bırakılması önerilmektedir.¹² Slovenya

9 "Čović: Dodik Nije Destabilizirajući Faktor u BiH", n1info.com, 27 Ekim 2021.

10 Bosna Hersek'in üç kurucu etnik grubu olan Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatların dışında kalan ve ülke nüfusunun yüzde 3,7'sini oluşturan azınlıklar devlet düzeyinde ne Meclis ne de Cumhurbaşkanlığı üyeliğine seçilebiliyor. Bu nedenle Bosna Hersek'te yaşayan Roman asıllı Dervo Sejdić ve Musevi azınlığın temsilcisi Jakob Finci 2006'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme ise 2010'da verdiği kararla Sejdić ve Finci'yi haklı bulmuş ve bu sorunun giderilmesi doğrultusunda Bosna Hersek Anayasası ve seçim yasasında değişikliğin yapılmasını istemiştir. Ne var ki Boşnaklar merkeziyetçi, Sırlar ayrılıkçı ve Hırvatlar da özerklik yanlısı siyaset izlediği için anayasa ve seçim yasasında yapılması gereken değişiklikler konusunda günümüze kadar bir ilerleme sağlanamamıştır.

11 "Rusija Uspostavlja Svoj Model Djelovanja u BiH", IFIMES, 5 Kasım 2021.

12 Diğer ayrıntılar ve belgenin aslı için bkz. Primož Cirman ve Vesna Vuković, "Objavljamo Dokument o Razdelitvi BiH, Ki Ga Išče Ves Balkan", necenzurirano.si, 15 Nisan 2021, <https://necenzurirano.si/clanek/aktualno/objavljamo-slovenski-dokument-o-razdelitvi-bih-ki-ga-isce-ves-balkan-865692?fbclid=IwAR01EvjtA1eFtqdc4-zNo2we5FKlmcM5wygSY31mK5jypHsMfdcuqm3VwU>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2021).

Başbakanı Janez Janša'nın aracılığıyla AB kurumlarına ve çeşitli ülkelere gönderildiği iddia edilen bu belgenin kimler tarafından, ne zaman ve nerede yazıldığı bilinmiyor. Deşifre edilince inkar edilip rafa kaldırılan bu belgenin Dodik'in ayrılıkçı iştahını daha fazla kabarttığı söylenebilir.

Dodik'in Bosna Hersek devletine karşı adeta bir darbe başlatmasına sebebiyet veren gelişme ise dönemin yüksek temsilcisi Valentin Inzko'nun 23 Temmuz 2021'de Bosna Hersek Ceza Kanunu'na Srebrenitsa soykırımının inkarını ve savaş suçlarının övülmesini yasaklayan hükümler ekletmesi olmuştur.¹³ Inzko'nun aldıracağı bu karar Boşnakları sevindirirken soykırımı inkar eden ve geçmişte Sırpılık adına işlenen diğer suçlarla yeterince yüzleşmemiş olan Sırları ise öfkelen-dirmiştir. Kararın ardından Dodik Bosna Hersek devlet kurumlarının çalışmalarını bloke etmeye başlamış ve Bosna Hersek Ceza Kanunu'nda yapılan değişikliklerin uygulanmasını yasaklayan bir kararı RS meclisinden geçirmiştir. Dodik bunlarla da yetinmeyerek Dayton sonrası dönemde savunma, vergilendirme ve yargı gibi alanlarda üç kurucu halkın rızasıyla gerçekleştirilen kilit kazanımların geçersiz kılınmasını talep etmeye ve bunlarla ilgili devlet düzeyindeki kurumları yok saymaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler sırasında yapılan açıklamalar ve medyada yürütülen tartışmalar ise Bosna Hersek vatandaşları arasında milliyetçi duyguların kabarmasına ve farklı etnik gruplar arasındaki ilişkilerin daha da hassaslaşmasına sebebiyet vermiştir. Gelinek nokta itibarıyla Batılı yetkililer Bosna Hersek'te yeni bir savaşın olmayacağına dair mesajlar verirken Dodik ise Bosna Hersek içinde bağımsız bir RS oluşturmaktan vazgeçmeyeceğini vurguluyor. Yüksek Temsilcilik Ofisinin (OHR) kapatılmasında ısrar eden Dodik bu sayede uluslararası topluluğun denetiminden kurtularak ayrılıkçı faaliyetlerinde daha rahat hareket edebilmeyi arzuluyor.

13 "Odluka Visokog Predstavnika Kojom se Donosi Zakon o Dopuni Kaznenog Zakona Bosne i Hercegovine", Office of the High Representative, 23 Temmuz 2021, <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2021).

RUSYA'NIN ETKİSİ

Uluslararası alanda Dodik'in en büyük müttefikinin Rusya Federasyonu olduğunun altı çizilmelidir. Moskova geleneksel olarak hangi konu olursa olsun RS'nin arkasında durmakla adeta Bosnalı Sırp'ların uluslararası sözcüsü olma rolünü üstleniyor.¹⁴ Slav-Ortodoks kardeşliği ve dayanışması kapsamında Bosnalı Sırp'lara açık destek veren Moskova yönetimi, Bosna Hersek üzerinden Balkanlardaki siyasi ve ekonomik çıkarlarını pekiştirmeye çalışıyor. Moskova'nın desteğini alan Dodik ise son yıllarda adeta Rusya'nın bir valisiymiş gibi davranıyor.

Rusya'nın Bosna Hersek'e yönelik politikasını belirleyen bir diğer faktör de Rusya ile Batı dünyası arasında yaşanan çekişmelerdir. Rusya'nın özellikle Suriye ve Ukrayna krizleri nedeniyle Batılı ülkelerle ilişkilerinin gerginleştiği bir ortamda Bosna Hersek iki taraf arasındaki jeopolitik rekabetin oyun sahalarından birine dönüşmüştür.¹⁵ Bu jeopolitik gerginlik kapsamında Rusya, Barış Uygulama Konseyi (PIC) içinde yapıcı olmaktan uzaklaşmış ve bu kurumun Bosna Hersek'teki yetkili mercii olan OHR'nin kapatılmasını talep etmeye başlamıştır. Dahası Bosna Hersek konusunda Sırp'ların istemeyeceği bir kararın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) kabul edilmesini engelleyebilen Rusya, uluslararası sistemde bir "negatif güç" olduğunu göstermiştir.

Rusya, Balkanlarda sadece Bosnalı Sırp'ların değil Sırbistan ve Karadağ'daki Sırp'ların muhafazakar kesimleri üzerine de önemli yatırımlar yapıyor. Nerede düzen bozucu bir politikacı varsa onu destekleyen Rusya, Kosova gibi bölgesel sorunları da kendi çıkarları doğrultusunda istismar ediyor. Bugün Moskova'nın Balkanlardaki temel hedefinin Batılı ülkelerin bu bölgedeki etkinliğini zayıflatmak olduğu söylenebilir. Ne var ki Rusya daha önce şiddetle karşı çıkmasına rağmen son yıllarda Karadağ (2017) ve Kuzey Makedonya'nın (2020) NATO'ya üyeliğini engellemeyi

başaramamıştır. Ancak Karadağ'da yaşanmakta olan istikrarsızlıklarda Moskova yönetiminin ciddi katkıları bulunuyor. Nitekim 2016'da Karadağ hükümetini darbeye yıkmaya çalışan grup içerisinde iki Rus vatan-daşı yargılanarak suçlu bulunmuştur.¹⁶

Bundan sonra Rusya'nın Balkanlardaki önceliğinin Sırbistan ve Bosna Hersek'in NATO dışında kalmasını sağlamak olduğu ortadadır. Nitekim 17 Mart 2021'de Bosna Hersek'te NATO ile İşbirliği Komisyonu'nun açılış oturumu sırasında bir basın bildirisini yayımlayan Rusya'nın Saraybosna Büyükelçiliği "Bosna Hersek'teki dostlarımızı dikkatli düşünmeye davet ediyoruz. (...) Bosna Hersek ile NATO arasında pratik bir yaklaşmanın olması durumunda ülkemizin 'bu düşmanca adıma' tepki vermesi gerekecektir" sözleriyle Bosna Hersek'i tehdit etmiştir.¹⁷ Moskova'nın bu şekilde Bosna Hersek'e meydan okuması ve bu ülke üzerinden Batı'ya kafa tutmasının Dodik'i daha fazla cesaretlendirdiği görülüyor. Ancak Balkanlarda yıllardır inşa edilmeye çalışılan barış ve iş birliği ortamını birilerine kafa tutmak uğruna tehlikeye atan Moskova yönetimini tarih affetmeyecektir.

SIRBİSTAN VE HIRVATİSTAN'IN TUTUMLARI

Tarih boyunca Bosna topraklarının Sırp'lar ve Hırvatlar arasında paylaşılmaya çalışıldığını¹⁸ unutmayan Boşnaklar, Belgrad ve Zagreb yönetimlerinin Bosna Hersek'e yönelik siyasetlerine kuşkuyla bakıyorlar. Özellikle Belgrad yönetiminin Bosna Hersek'in iç işlerine müdahale etme çabalarını hiçbir zaman azaltmadığına inanılıyor. Oysa Sırbistan 3 Kasım'da BMGK'nin Bosna Hersek'e ilişkin oturumunda Dodik'i Bosna Hersek devlet kurumlarının çalışmalarına yeniden katılmaya çağırmıştır. Kuşkusuz bu Sırbistan tarafından Bosna Hersek'in bütünlüğüne yönelik verilen önemli bir mesajdır. Ancak Sırbistan

14 Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia's Influence in Southeast Europe*, (Yale University Press, Londra: 2017), s. 149.

15 Adnan Huskić, "Bosnia and Herzegovina Abandoned by the West, Embraced by the East?", *The Western Balkans in the World: Linkages and Relations with Non-Western Countries*, ed. F. Bieber ve N. Tzifakis, (Routledge, New York: 2020), s. 90-94.

16 Aleksandar Miladinović, "Afera 'Državni Udar' u Crnoj Gori: Po Pet Godina Zatvora za Lidere Opozicije", BBC Sırpça, 9 Mayıs 2019.

17 "Saopštenje za Javnost", Ambasada Rusije u Bosni i Hercegovini, 18 Mart 2021, https://bih.mid.ru/bs/press_center/news/saop_tenje_zajavnost, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2021).

18 En son olarak Bosna Savaşı sırasında Sırbistan ve Hırvatistan'ın bir taraftan kendi aralarında savaşırken öbür taraftan Bosna topraklarının taksimini gizlice görüştüğü bilinmektedir. Bkz. Stjepan Mesić, "Svjedok Kraja (1)", *Dani*, Sayı: 208, 1 Haziran 2011.

samimiyetle Dodik'i dizginlemek isteseydi Dodik halen oynamakta olduğu "ya hep ya hiç" oyununa kolay kolay giremez, Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) politikacıların Bosna Hersek'i ziyaret edip Dodik'i durdurmaya çalışmasına da ihtiyaç kalmazdı. Kaldı ki Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, Nisan 2022'de düzenlenecek seçimler öncesinde milliyetçi kesimin oylarını kaybetmemek için Dodik ile herhangi bir şekilde ters düşmeyi göze almayacaktır. Bu sebeple seçimlere kadar Belgrad yönetiminin Dodik'i durdurmak için daha somut bir adım atması beklenebilir. Ayrıca şöyle bir gerçek de ortadadır: Nasıl Türkiye hiçbir zaman Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden vazgeçmeyecekse Sırbistan da RS'yi desteklemekten asla vazgeçmeyecektir. Bundan dolayı Belgrad'ın Bosna Hersek'in toprak bütünlüğünü desteklemekle birlikte Bosnalı Sırpların kabul etmeyeceği herhangi bir çözüme razı olmayacağı da ortadadır. Yine de RS'nin varlığını hiç kimse tehdit etmediğine göre Belgrad yönetimi belli bir noktadan sonra Batılı ülkelerle ilişkilerini düşünerek Dodik'in Sırbistan'ı içine çekmeye çalıştığı tehlikeli oyunun dur demeyi tercih edebilir.

Hırvatistan'ın tutumuna gelince, Zagreb yönetimi Stjepan Mesić'in cumhurbaşkanlığı döneminde Bosna Hersek'e karşı son derece yapıcı ve dostane bir siyaset izlemiştir. Ancak ünlü tarihçi Ivo Banac'ın da belirttiği üzere Hırvatistan 2010'lerden itibaren Dodik'in politikalarını bir gerçeklik olarak kabul etmeye ve son derece tehlikeli olan bu projeye iş birliği yapmaya başlamıştır.¹⁹ Özellikle Zagreb son iki yılda bir AB ve NATO üyesi olarak Bosnalı Hırvatların talepleri doğrultusunda lobi çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Temmuz 2021'de Saraybosna'daki devlet kurumlarını dikkate almadan Bosnalı Hırvatları ziyaret eden Hırvatistan Cumhurbaşkanı Zoran Milanović "Bosna Hersek'teki Hırvatların haklarıyla ilgili artık taviz vermeyeceğiz" sözleriyle uluslararası kamuoyuna açık bir mesaj vermiştir.²⁰ Böylece Zagreb yönetimi Bos-

na Hersek konusunda Tuđman dönemi politikalarına keskin bir dönüş yaptığını göstermiştir.

BATILI ÜLKELERİN YAKLAŞIMI

Bosna Hersek uzun süredir Batılı ülkelerin gündeminde değildir. Öyle ki Batılı ülkeler sırf Sırplardan ve Rusya'dan tepki gelmemesi için yıllarca yüksek temsilcilerinin pasif kalmasına göz yummuştur. Dodik'in son yıkıcı eylemlerine karşılık Batılı diplomatlar Saraybosna-Belgrad-Zagreb hattında diplomatik atağa geçmişlerse de yaptıkları çelişkili açıklamalar Bosna Hersek'te ne yapacaklarını bilmediklerini belli ediyor. Yine de Batı'nın nihayet Dodik'i Bosna Hersek'in bekası için en büyük tehdit kabul ettiğini, Balkanlar ve Bosna Hersek konusunda ABD ile AB arasındaki koordinasyonun giderek arttığını tespit etmek mümkündür. ABD ve Birleşik Krallık, Dodik'in Bosna Hersek devletini zayıflatıcı faaliyetlerini sürdürmesi durumunda kendisine ve taraftarlarına karşı yaptırım uygulayabileceğini daha ciddi bir şekilde vurgularken AB ülkeleri arasında da Dodik'in eylemlerine karşı daha kararlı bir duruşun sergilenmesi gerektiği görüşünde olanların sayısı artıyor.

Krizin derinleşmesi durumunda Batılı ülkeler, Dayton Barış Antlaşması'na dayanarak Bosna Hersek'teki NATO birliklerinin varlığını artırmayı kararlaştırabileceği gibi Yüksek Temsilci Schmidt'e yeşil ışık yakarak Bonn yetkileri sayesinde Milorad Dodik'in siyasi kariyerine son vermesini de sağlayabilir. Bu riskin farkında olan Dodik (Güney Osetya veya Transdinyester örneklerinde olduğu gibi) RS'yi Rusya'nın askeri koruması altındaki bir çeşit dondurulmuş soruna dönüştürebilmenin hesabını da yapıyor.

TÜRKİYE'NİN ETKİSİ

Balkanlarda bir tamamlayıcı güç olarak rol alan Türkiye bir taraftan henüz NATO ve AB üyesi olmaması Balkan ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesini teşvik ederken diğer taraftan bölgesel barış ve istikrarı hedefleyen bütün çabaları destekliyor. Bosna Hersek'in ancak bütün halklarının ortak bir devleti olduğu takdirde bağımsız bir devlet olarak var-

¹⁹ Omer Karabeg, "Da li je Još Živa Politika Podela BiH", Radio Slobodna Evropa, 29 Ocak 2012.

²⁰ Mladen Kremenović, "Milanović Demonstrativno Zaobišao Sarajevo", *Politika*, 14 Temmuz 2021.

lığını sürdürebileceği görüşündeki Türkiye gerek PIC üyeliği gerekse burada bulundurduğu silahlı kuvvetleriyle uzun süredir Bosna Hersek'in barış ve istikrarına önemli katkılar sağlıyor. Bosna Savaşı yıllarında Ankara, Zagreb ile iş birliği yaparak Boşnaklar ile Bosnalı Hırvatlar arasında güvenin inşa edilmesinde önemli rol oynamıştır. Ayrıca Richard Holbrooke, Dayton Barış Antlaşması'nın parafe edilmesinden iki ay önce Ankara'da "Sırp Cumhuriyeti" ismi üzerine anlaşmaya varıldığına ve merhum Boşnak lider Alija Izetbegović'in buna Ankara'da onay verdiğine tanıklık etmiştir.²¹

Günümüzde etnik ilişkiler bakımından Bosna Hersek yeniden bir yol ayrımına girmiş bulunuyor. Bu ülkenin üç kurucu halkı olan Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar önümüzdeki dönemde ya kendi aralarında uzlaşacak ya da ülke bölünmüş ve çalışmayan bir sistemin doğuracağı risklerle karşı karşıya gelecektir. Bos-

21 Radio Free Europe/Radio Liberty, 15 Nisan 2008, saat 02.30 Sırpça programı

na Hersek'teki durumunun ciddiyetinin farkında olan Türkiye bu ülkeye yönelik diplomatik faaliyetlerini üst seviyeye çıkartmış bulunuyor. Geçtiğimiz günlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'deki Boşnak sivil toplum kuruluşlarını dinlemiş, Dodik dahil Bosna Hersek'in bütün Cumhurbaşkanlığı üyeleriyle görüşmüş ve üst düzey bir Türk heyetini istişareler için Saraybosna'ya göndermiştir.

Saraybosna, Belgrad, Zagreb, Moskova ve hatta Dodik'in kendisiyle sahip olduğu iyi ilişkiler sayesinde Bosna Hersek'teki mevcut durumu istikrara kavuşturma potansiyeline sahip olan Türkiye'nin Balkanlardaki jeopolitik çekişmeleri ve milliyetçi projeleri dikkate alarak akıllıca adımlar atması gerekmektedir. Milliyetçi projelerini hayata geçirmeye çalışanları gerçekçi bir diyaloga ikna etmek kolay olmayacaktır. Bu durumda Ankara tarafların gerçek niyetlerinin farkında olarak Bosna Hersek'in etnik çizgilere göre daha fazla bölüş-türülmesine müsaade etmemelidir.